

EGAN aldizkariaren 75. urteurrena

**“Literatura sorkuntza
Egan aldizkarian”**

Hizlaria:

JUAN LUIS ZABALA ARTETXE

Idazlea eta itzultzailea

Egan aldizkariko batzordekidea

INTSAUSTI JAUREGIA - AZKOITIA

2023-06-24

Egan aldizkariak 75 urte bete ditu aurten, eta urteurrena ospatzeko Juan Luis Zabala idazleak eta aldizkariko batzordekideak “Literatura sorkuntza *Egan* aldizkarian” izeneko hitzaldia eman zuen 2023ko ekainaren 24an Azkoitiko Intsausti jauregian.

Egun horretan, Koro Segurola aldizkariaren zuzendariak Euskalerriarren Adiskideen Elkarteko Adiskide Numerario izendapenaren sarrera-ikasgaia egin zuen, eta ekitaldiaren amaieran, egokiera ezin hobean, Juan Luis Zabalak eskainitako hitzaldiarekin ospatu genuen *Egan* aldizkariaren 75. urteurrena. Hitzaldi horixe ematen dugu orain argitara.

Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen literatura buletin gisa jaino zen, 1948an, duela 75 urte, *Egan* aldizkaria. Urtean lau zenbaki kaleratzen zituen hasieran, ele bitan: gaztelaniaz eta euskaraz. 36ko gerraren ondoren eta ondorioz erbesteratu gabeko Hego Euskal Herriko idazlerik garrantzitsuenen lanak argitaratu zituen garai hartan: Jose Migel Azaola, Jose Arteche, Gabriel Celaya, Mariano Ciriquiain... gaztelaniaz idatzi ohi zutenen artean; euskarazko egileen artean, berriz, Salvatore Mitxelena, Emeterio Arrese eta Federiko Krutwig zeuden, besteak beste.

Bost urteren buruan, 1953an, duela 70 urte, euskara hutsezko aldizkari bihurtu zen *Egan*, bakarra garai hartan, lehenengoa 36ko gerraren ostean, Euskal Herrian, baina ez hala munduan, 1950az geroztik Jokin Zaitetik eta Orixek *Euzko Gogoa* kaleratzen baitzuten erbesteratuen, Guatemalan zehazki. Sei urte geroago sortu zen *Oleri*, Zornotzan; bederatzi urte geroago, *Igela*, Parisen.

Erredakzio eta zuzendaritza lanetan Antonio Arrue, Aingeru Irigarai eta Koldo Mitxelena aritu ziren *Egan*-en euskara hutsezko hasiera hartan. *Asmo berri* izenburuko editoriala kaleratu zuten hirurok 1954ko 2-4 zenbakietan, aldizkariarekiko zeuzkaten asmoak azaltzeko. Hizkuntza «bizian» arituz, halakotzat baitzuten euskara —hizkuntza bizitzat, alegia—, gaiak ere biziak izan zitezene nahi zuten, testu horretan ziotenez, eta «kalera begira» nahi zuten aldizkaria, «baserrira begira baiño geiago», «gure gisako ikasi edo erdi-ikasientzat». Lizardiren bidetik, beraz, hizkuntza larreakoa noranahiko bihurtzea zuten burubide. Oinarriak teiltatu baino lehenago eraikitzeak direla aitortuagatik ere, teiltaturik gabe etxe-barrena eta zimenduak bera ere usteldu egiten direla ohartarazi zuten, egindako hautuaren kontra espero zituzten argudioei aurre egiteko.

Asmo horrekin lotuta, hainbat sail sortu zituzten arduradunek: *Naas Maas*, *Jan Edanak*, zinema kritikak... 1953tik 1987ra iraun zuen aldi horretan kaleratu ziren 55 zenbakietan Mitxelena beti egon zen zuzendaritzan, Arrue eta Irigarairekin hasieran, eta Juan San Martinen lankidetzarekin azkenekoetan, eta honako egile hauen lanak argitaratu zituen, besteak

beste, *Egan*-ek: Koldo Mitxelena, Jon Mirande, Txomin Peillen, Txillardegi, Gabriel Aresti, Manuel Lekuona, Antonio Maria Labaien, Nemesio Etxaniz, Piarres Larzabal, Jon Etxaide, Piarres Laffitte, Gurutz Ansola, Bitoriano Gandiaga, Eusebio Erkiaga, Federiko Krutwig, Augustin Zubikarai, Juan San Martin, Martin Ugalde, Luis Mari Mujika... Bereziki aipagarria da *Egan*-ek 1955etik aurrera Miranderi argitaratzeko ateak zabaldu izana, orduko euskaltzaleen artean haren idazlanak argitaratzearen egokitasunaren aurka zegoen iritzia zabalduari aurre eginda. Koldo Mitxelenak babes handia eman zien Miranderen idazlanei.

Hainbat belaunalditako idazleen bilgune izan zen, beraz, aldizkaria. Frankismo betean idazten hasiak ziren batzuk, Franco hil ondorenean besteak. Belaunaldi berrien idazlanei esker, euskara ordura arte jorratu gabeko hainbat eremutara zabaldu zuen aldizkariak. Honako hau dio *Egan* aldizkariak Susa argitaletxearen Armiarma webguneko *Aldizkarien Gordailua* atarian duen sarrerak aldi horri eskainitako pasarte batek:

Hala literatur kritikan nola artikulugintzan, sail ederrak eman zituen. Sorkuntza lanek ere izan zuten garrantzirik. Luis Mitxelenak eta Gurutz Ansolak egindako zinema kritikez gain, aipagarriak dira Antonio Arruek egindako artikulua, gastronomiari buruzkoak, *Jan Edanak* sailean. Euskararen inguruko eztabaidek hartu zituzten agerkariko orrialdeak (euskara batuaren inguruko ika-mikek, bereziki). Antzerkiak ere izan zuten presentziarik, eta Labaien edota Lizardirenez gain, Zubikarai, Larzabal, Etxaide eta beste zenbaiten obrak topa daitezke.

Aro horretako azken hamar urteetan, gaur egun ere —urte askoan!— geure artean ditugun idazle batzuek ere argitaratu zuten *Egan*-en, artean aski gazte zirela: Jose Angel Irigaraik, Pello Zabaletak, Bernardo Atxagak, Anjel Lertxundik, Mikel Lasak, Daniel Landartek, Joanes Urkixok, Xipri Arbelbidek eta Felipe Juaristik, besteak beste. Are gazteago, 22 urte eska-sekin, Inazio Mujika Iraolak, 1985ean.

Literatura sorkuntzako generoei erreparatuz gero, poesiak presentzia handia izan zuen garai horretan gainerako guztien gainera, baina antzerki lanak ere ez ziren gutxi izan, lehen urteetan bederen. Kanpoko literatura euskaratzeko bidean egindako ekarpena ez zen makala izan: Rabindranath Tagore, Oscar Wilde, Prosper Mérimée, Giuseppe Ungaretti, Anton Txekhov, Federico García Lorca, Juan Ramón Jiménez, Gabriela Mistral, Edgar Allan Poe, Hermann Hesse, Bertolt Brecht, Salvador Espriu, Heinrich Böll eta Henrik Ibsen daude, beste askoren artean, *Egan*-

en aro horretan euskaratuta agertu ziren idazleen artean. Gaur egungo euskal idazleen artean estimu handia duten idazleak, beraz.

Hasieran, urtean lau zenbaki kaleratzen baziren ere, maiztasuna aldatu egin zen ondorengo urteetan. Urte batzuetan hiru zenbaki kaleratzen ziren, beste batzuetan bi, urte askotan bakarra... Guztira, 1948tik 1987ra bitarte 74 zenbaki eman ziren argitara.

Mitxelenaren heriotzaren ondoren etenaldia etorri zen, harik eta Juan San Martinek eta Iñaki Zumaldek berriro ere abian jarri zuten arte, 1989an. 1992ra bitarte haiena izan zen aldizkariaren ardura, baina urte horretan Luis Mari Mujikak eta Gillermo Etxeberriak hartu zieten erreleboa. Aldizkariaren azala eta kanpoko itxura aldatzeaz gain, Mujikak eta Etxeberriak azterketa eta kritika literarioari emandako lekua handitu eta haren garrantzia indartu zuten, sormen literarioaren presentziari kalterik egin gabe. Sormen horretan genero guztiek dute lekua, baina aipagarria da ipuingintzak aurreko aroan baino presentzia handiagoa hartu zuela, garaiko joeraren isla moduan.

Inurri lan handia egin zuten Mujikak eta Etxeberriak beren aldian, aldizkaria argitaratzeaz gain hainbat separata ere argitaratu baitzuten, liburu moduan, eta hitzaldi, mahai-inguru eta omenaldi ugari antolatu, kasu askotan erreferentziazko euskal idazleak omentzeko, batzuk aski ezagunak, beste batzuk ez hainbeste: Nemesio Etxaniz, Patxi Etxeberria, Oiartzungo Lekuonatar anaiak, Etienne Salaberry, Maria Dolores Agirre, Telesforo Monzon, Lauaxeta, Jean Etxepare, Leizarraga, Andoni Arozena, Joakin Arostegi...

Egin zen garaian behar baino ezkutuago geratu zen eta gaur egun behar baino ahaztuagoa dagoen lan eskerga egin zuten, finean, Mujikak eta Etxeberriak.

Luis Mari Mujika gaixotu eta hil egin zen, 2017an. Etxeberria bakarrik geratu zen zuzendaritzan, eta urtebete geroago ardura hori uztea erabaki zuen.

Aldizkari literarioen ordura arteko erreferentzialtasunaren gain-beherarekin bat egin zuen, neurri handi batean, Mujika eta Etxeberriaren aldiak.

Aldizkariak presentzia eta itzal handia izan zuten euskal literaturan 1970, 1980 eta 1990eko hamarkadetan: *Egan*-ez gain, *Olerti*, *Ustela*, *Oh! Euzkadi*, *Pott*, *Xaguxarra*, *Maiatz*, *Susa*, *Idatz & Mintz*, *Garziarena*, *Korrok*, *Po-*

rrot, *Ttu-ttuá*, *Literatur Gazeta*, *Plazara*, *Txortan*, *Txistu y Tamboliñ*, *Pamiela*, *Mazantini*, *Kandela*, *Enseiucarrean*, *Zintzhilik*, *Stultifera Navis*, *Ostielal*, *Zantzoa* eta *Vladimir* kaleratu ziren, besteak beste, denak, Egan eta Olerti izan ezik, hiru hamarkada horietan sortuak.

Baina XX. mendearen hasierarako itzal hori galtzen hasi ziren eta ordurako haietako asko desagertuta zeuden, eta geratzen ziren gehienek ere laster hartuko zuten bide bera. Pentsatzekoa da argitaletxeen ugaritzeak eta sendotzeak eragina izan zuela horretan, baita pixkanaka literatura plazaratzeko eta sozializatzeko beste bide batzuk nagusitu izanak ere.

2018az geroztik beste aldi edo aro batean dugu *Egan* aldizkaria, Koro Seguiolaren zuzendaritzapean eta Euskalerrriaren Adiskideen Elkartearen babesa inoiz galdu gabe. Gaur egun Latindexen eta prestigio handiko beste zerrenda batzuetan onartutako aldizkari zientifikoa da, literatura gaitzat harturik argitaratzen den euskarazko aldizkari zientifikoa bakarra. Literaturari buruzko artikulua zientifikoez gain, tartea uzten dio, zenbaki guztietan, sormenari ere: poemak, ipuinak, antzerkia, saiakera laburrak, askotariko itzulpenak...

Aldaketa eta eraldaketa garaian bizi gara, eta *Egan*-ek ere egokitu beharra zuen, bizirik iraungo bazuen. Koro Seguiolak horretarako bidea ikusi eta, norabide egokian lagunduko liokeen taldea osatuz, bide horri ekin zion 2018an, eta harrezkero emandako pausoez sendotu egin dute hasierako asmoa.

Alde handia dago, jakina, gaur egungo *Egan*-en eta duela 70-75 urtekoaren artean. Orduko iluntasun frankistaren testuinguruan euskarazko aldizkari bat, bere xumean, eragin handiko pausoa zen, gutxienez itzaropena pizteko, eta pentsatzekoa da haren eragin positiboa berehala eta gertutik igarriko zutela aldizkariaren sortzaile eta bultzatzaileek, basamortu hartan arbola xume bat ere oasi oparoa baitzen. Eta duela 70 urteko euskara hutsezko *Egan* hura ez zen nolana hiko arbola, hura sortu zuten eta hartan idatzi zuten egileen izenak argi erakusten duen moduan.

Lehen oasi txikiak baino ez ziren tokian baso sarri ugari dago gaur egun, eta horien artean bere itzala emateko gai eta duin izan nahi du *Egan*-ek, eta horretan saiatuko gara Koro Seguiolak zuzendutako taldeko kideak hurrengo urteetan ere, 2018az geroztik saiatu garen bezala.